

**Міністерство культури та інформаційної політики України
Харківський національний університет мистецтв
імені І.П. Котляревського**

**Виконавсько-музикознавчий факультет
Кафедра хорового та оперно-симфонічного диригування**

РОБОЧА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ ЗА ФАХОМ

(фахова профілізація «Хорове диригування»)

Освітній ступінь	бакалавр
Галузь знань	02 Культура і мистецтво
Спеціальність	025 Музичне мистецтво
Освітня програма	Хорове та оперно-симфонічне диригування
Статус освітнього компонента	обов'язкова

Розробник: Сергій ПРОКОПОВ, професор кафедри хорового та оперно-симфонічного диригування

Гарант освітньої програми Наталія МИХАЙЛОВА, кандидатка мистецтвознавства, доцентка, доцентка кафедри хорового та оперно-симфонічного диригування

Наталія Михайлова

Програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри хорового та оперно-симфонічного диригування

Протокол № 1 від 24 серпня 2024 р.

В.о. завідувачки
кафедри кандидатка
мистецтвознавства,
професорка,
Заслужена діячка
мистецтв України

Наталія Белік-Золотарьова

Проведено експертизу програми навчальним відділом

Програму розглянуто та схвалено на засіданні науково-методичної ради ХНУМ,
протокол № 1 від «26» серпня 2024 р.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча програма Практики за фахом розроблена відповідно до освітньої програми «Хорове та оперно-симфонічне диригування» підготовки фахівців спеціальності 025 Музичне мистецтво галузі знань 02 Культура і мистецтво. Мова викладання – українська.

1.1. Метою практичної підготовки за фахом є набуття здобувачем освіти під час навчальної та виробничої практики професійних знань і умінь роботи з дитячим, самодіяльним, навчальним хоровими колективами, наближення її до майбутньої професійної діяльності, оволодіння художнім арсеналом мистецтва управління дитячим, самодіяльним і навчальним хором.

1.2. Заплановані результати навчання:

Практична підготовка за фахом забезпечує набуття здобувачами:

загальних компетентностей:

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК6. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК7. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК12. Здатність працювати автономно.

ЗК13. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.

ЗК15. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК17. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і

технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

спеціальних (фахових) компетентностей:

СК1. Здатність демонструвати достатньо високий рівень виконавської майстерності.

СК2. Здатність створювати та реалізовувати власні художні концепції у виконавській діяльності.

СК3. Здатність усвідомлювати художньо-естетичну природу музичного мистецтва.

СК4. Здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між теорією та практикою музичного мистецтва.

СК6. Здатність використовувати професійні знання та навички в процесі творчої діяльності.

СК8. Здатність здійснювати диригентську діяльність.

СК9. Здатність розуміти основні шляхи інтерпретації художнього образу.

СК11. Здатність оперувати професійною термінологією.

СК12. Здатність збирати, аналізувати, синтезувати художню інформацію та застосовувати її в процесі практичної діяльності.

СК13. Здатність використовувати широкий спектр міждисциплінарних зв'язків.

СК14. Здатність демонструвати базові навички ділових комунікацій.

СК17. Здатність застосовувати традиційні і альтернативні інноваційні технології музикознавчої, виконавської, композиторської, диригентської, педагогічної діяльності.

СК18. Здатність свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями у виконавстві, музикознавстві та музичній педагогіці.

програмних результатів навчання:

ПРН1. Демонструвати артистизм, виконавську культуру та технічну майстерність володіння інструментом (голосом) на належному фаховому рівні під час виконавської (диригентської) діяльності.

- ПРН2. Володіти методами та навичками оркестрової та ансамблевої гри (ансамблевого/хорового співу), репетиційної роботи та концертних виступів.
- ПРН3. Демонструвати різні методики удосконалення виконавської діяльності.
- ПРН4. Аналізувати музичні твори з виокремленням їх належності до певної доби, стилю, жанру, особливостей драматургії, форми та художнього змісту.
- ПРН5. Відтворювати драматургічну концепцію музичного твору, створювати його художню інтерпретацію.
- ПРН8. Демонструвати володіння музично-аналітичними навичками в процесі створення виконавських, музикознавчих та педагогічних інтерпретацій.
- ПРН10. Володіти базовими знаннями, практичними навичками організаційної та творчої роботи з ансамблевим колективом.
- ПРН11. Застосовувати теоретичні знання та навички в редакторській/менеджерській/лекторській/звукорежисерській практичній діяльності.
- ПРН15. Демонструвати музично-теоретичні, культурно-історичні знання з музичного мистецтва.
- ПРН16. Виявляти розуміння фінансово-адміністративних принципів організації мистецьких заходів, закладів культури та музичної освіти.
- ПРН17. Демонструвати аргументовані знання з особливостей музичних стилів різних епох.

1.3. Методи навчання

Під час практичної підготовки за фахом здобувачі самостійно проводять практичні заняття з хоровими колективами (дитячим, самодіяльним, навчальним), аналітичну роботу з навчально-методичною літературою, відкрите заняття та концертний виступ в якості диригента хору, розспівування, репетиції з окремими співаками, партіями та хором в цілому. Робота у класі містить також письмовий аналіз 2-х творів, виконання хорових партитур на інструменті, спів хорових партій.

2. ОПИС ПРАКТИКИ ЗА ФАХОМ

Курс	3-4	
Семестр	5-8	
Кількість кредитів ЄКТС	4	
Аудиторні навчальні заняття	лекції (год.)	-
	семінарські / практичні (год.)	-
	індивідуальні (год.)	-
Самостійна робота (год.)	120	
Форма підсумкового контролю	Заліки – 5, 6, 7, 8 семестри	

3. ПРОГРАМА ПРАКТИКИ ЗА ФАХОМ

Практична підготовка за фахом складається з двох розділів: навчальної (7 семестр) та виробничої (5, 6, 8 семестри).

Виробнича практика (5 семестр)

Тема 1. Робота з дитячим хором

Дитячий хор, як особлива гілка хорового виконавства – більш камерна, емоційно відкрита, щира. Уява про структуру дитячого хорового колективу. Ознайомлення з репертуарною політикою дитячих хорів різних вікових груп (молодшої, середньої, старішої). Вивчення типу голосів. Поєднання в роботі з дітьми навчання (розвитку співацьких навичок, музичного-теоретичне навчання, використання методів відносної сольмізації), музичного виховання (ставлення до мистецтва) та хорового виконавства. Проведення розспівування в хорі. Диригування творів у супроводі концертмейстера. Опора на емоційно-образне мислення у вокальній роботі з дітьми. Використання загальнопедагогічних і спеціальних методів (зокрема, ілюстративного, концентричного, пошукового, єдності художньої та технічної сторін в роботі над хоровими творами).

Завдання:

1. Аналіз практичних аспектів педагогічних ідей М. Д. Леонтовича, що викладені у посібнику «Практичний курс навчання співу у середніх школах України».
2. Складання комплексу вокально-хорових вправ (6-7 вправ) для дитячого хору: спеціальних (тетраходи, гами, тризвук); на матеріалі, що вивчається; за видами вокалізації, за способом виконання (закритим ротом, на склади, з текстом). Практична реалізація вправ.
3. Виконання партитури на інструменті, спів хорових партій, письмовий аналіз творів (мінімум двох – а capella та з супроводом) з репертуару дитячого хору, що є базою практики. Декламування поетичного тексту відповідно до композиторського задуму.
4. Виявлення технічних прийомів передачі музичного образу через диригентський жест. Побудова інтерпретації творів.
5. Складання плану репетиційної роботи, проведення репетицій та концертного виступу.
6. Підготовка звітної документації.

Виробнича практика (6 семестр)

Тема 2. Робота з академічним самодіяльним хором

Специфіка роботи хормейстера в самодіяльному хорі. Організація занять в залежності від складності та масштабу творів: по окремих хорових партіях; за групами; зведені репетиції. Вивчення репертуарної політики хору.

Перед репетиційна комплексна робота над опануванням творів: виконання партитур на інструменті, спів хорових партій, письмовий аналіз. Проведення розспівування хору.

Особливості роботи над хоровою мініатюрою а capella та твором із оркестровим супроводом.

Особливості вокальної роботи з академічним самодіяльним хором. Методичні принципи співацької установки. Доцільність застосування пояснювально-

ілюстративного методу в репетиційній роботі з аматорським колективом.

Техніка проведення індивідуального заняття із співаком аматором, співацька установка, співацьке та фізіологічне дихання, типи дихання.

Вдосконалення роботи над елементами хорової звучності (ансамблем, строем, дикцією).

Завдання:

1. Виразне виконання творів на інструменті, спів хорових партій з тактуванням.
2. Письмовий аналіз обраних для роботи з хором творів .
3. Диригування творів в класі під рояль з концертмейстером.
4. Складання комплексу вокально-хорових вправ. Практична реалізація вправ . Аналіз методичних посібників з розспівування хору.
5. Здійснити інтерпретаційний аналіз творів.
6. Розробка плану репетицій. Проведення індивідуального заняття зі співаком - аматором.
8. Проведення концертного виступу.
7. Підготовка звітної документації.

Навчальна практика (7 семестр)

Тема 3. Робота з навчальним хором

Ознайомлення з методикою роботи керівника навчального хору, як колективу, що поєднує функції лабораторного навчальної та навчально-концертної одиниці. Аналіз співвідношення цих функцій в хорі. Особливості репетиційного процесу в студентському хорі.

Аналіз методичної літератури щодо завдань розспівування в хорі, використання в його проведенні принципів послідовності, систематичності, цілеспрямованості. Цілі і завдання розспіванки. Принципи добору вправ, класифікація їх видів: спеціальні (тетрахорди, гами, тризвуки).

Принципи диригентської практики П. Муравського, К. Пігорова, Ю. Кулика.

Визначення специфіки роботи над хоровою мініатюрою та твором великої форми інструментально-вокального жанру, ансамблем між диригентом,

солістом і концертмейстером.

Письмові аналізи хорових творів, майстер-класів провідних хормейстерів України.

Особливості концертного виконання та інтерпретації хорових творів.

Завдання:

1. Здійснити аналіз методики роботи керівника навчального хору.
2. Скласти комплекс вокально-хорових вправ.
2. Проаналізувати майстер-класи провідних диригентів-хормейстерів навчальних хорових колективів.
3. Вивчити мистецькі методи К.К. Пігорова, П.І. Муравського: робота над ансамблем і строем; співоча основа, розспіванка, вивчення хорових творів, значення співу а саррелла в процесі репетиційної роботи.
4. Вирішення організаційних питань, що передують розучуванню творів.
5. Підготувати звітну документацію.

Виробнича практика (8 семестр)

Тема 4. Робота з навчальним хором

Складання перспективного та тематичного планів роботи над хоровими творами. Особливості проведення занять при повному складі хору і по окремих його групах.

Проведення репетицій з творами поточного репертуару. Робота з камертоном як необхідна умова співу творів а саррелла. Методика та технологія роботи над твором великої форми.

Удосконалення роботи в хорі над елементами хорової звучності.

Виступ здобувачів освіти в концертах в якості диригентів.

Завдання:

1. Практична реалізація комплексу вокально- хорових вправ для опори співацького дихання, розширення діапазону, вирівнювання регістрів, дикційних навичок .
2. Гра партитури твору саррелла (робота над технічними елементами –

штрихами, туше, педалізацією), спів партій твору а саррелла.

3. Передрепетиційна робота: диригування в класі твору а саррелла та твору великої форми під рояль із концертмейстером.

4. Складання плану проведення репетицій. Особливості строю а саррелла. Використання камертону в роботі над творами а саррелла. Співвідношення функцій хору та інструментального супроводу в творах кантатного ораторіального та оперного жанрів.

5. Створення диригентської інтерпретації (робочої та художньо довершеної) з відповідними за функціональними призначеннями жестами.

6. Проведення репетицій. Вирішення організаційних питань, уточнення інтерпретаційних завдань під час генеральної репетиції.

7. Концертний виступ здобувача освіти в якості диригента.

4. СТРУКТУРА ПРАКТИКИ ЗА ФАХОМ

Теми дисципліни	Обсяг у годинах	
	Денна форма	
	Усього	Самостійна робота
Тема 1.	30	30
Тема 2.	30	30
Тема 3.	30	30
Тема 4.	30	30
Усього годин / кредитів ЄКТС	120 годин / 4 кредити ЄКТС	120

5. ВИДИ ТА ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Оцінювання результатів навчання студентів здійснюється за 100-бальною шкалою та шкалою ЄКТС відповідно до Положення про організацію та проведення поточного та семестрового контролю результатів навчання

здобувачів вищої освіти.

Підсумковий контроль, у тому числі за видами робіт, у семестрах (100 балів): **залік**.

Відповідність отриманих здобувачем балів за університетською шкалою та шкалою ЄКТС наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Відповідність балів
за університетською шкалою та шкалою ЄКТС**

Університетська шкала оцінювання (в балах)	Університетська шкала оцінювання в якісному вимірі	Шкала ЄКТС	
		сумарна оцінка (в балах)	оцінка
90 – 100	«відмінно»	90 – 100	A
75 – 89	«добре»	82 – 89	B
		74 – 81	C
60 – 74	«задовільно»	64 – 73	D
		60 – 63	E
0 – 59	«незадовільно»	35 – 59	FX
		0 – 34	F

Керівник практики здійснює консультування та координацію діяльності здобувача-практиканта протягом усієї практичної підготовки за фахом. Здобувач освіти здійснює самоконтроль щодо виконання програми практики за темами та звітує керівнику практики. До заліку здобувач освіти допускається у разі наявності щоденника практики з виконаними обов'язковими видами робіт і письмового звіту.

На першому занятті викладач доводить до відома здобувачів зміст робочої програми практики із обов'язковою презентацією розподілу нараховуваних балів за видами робіт, кількість балів та критерії оцінювання за кожним видом роботи (Таблиця 2).

Таблиця 2.

**Розподіл балів (за максимальними значеннями) та послідовність
їх накопичення за результатами практичної підготовки за фахом**

Семестр	Види робіт, кількість балів за видами робіт		Бали
5 семестр	Аналіз специфіки роботи з дитячим хором. Ознайомлення з репертуарною політикою хору. Вивчення стильових і жанрових ознак обраних для роботи творів. Складання комплексу вокально-хорових вправ. Підготовка до їх практичного втілення. Перед репетиційна робота над освоєнням творів: гра партитури твору а cappella на інструменті, спів партій, вибір доцільних мануальних засобів відображення тексту. Особливості строю а cappella. Розробка плану проведення репетицій.	Практична реалізація комплексу вокально-хорових вправ з дитячим хором. Організаційна робота щодо підготовки до розучування твору. Складання плану репетиційної роботи. Методика роботи над творами а cappella, із супроводом. Використання допоміжного матеріалу, інших прийомів і методів при розучуванні складних епізодів. Організація генеральної репетиції та концертного виступу. Надання звітної документації.	Усього балів
	40	60	
6 семестр	Розкриття особливостей створення самодіяльного хорового колективу та музично-педагогічної роботи в ньому. Визначення функцій керівника самодіяльного хору та стилю його керівництва. Вивчення репертуарної політики хорового колективу. Аналіз посібників з розспівування хору, класифікація видів вправ. Комплексний підхід до вивчення творів. Різновиди репетицій в самодіяльному хорі: по партіях, з окремими групами, всім хором, комплексна (робота над новим матеріалом і повторення творів), зведена, генеральна. Методика проведення індивідуальних занять зі співаком-аматором.	Проведення розспівування хору. Складання плану репетицій. Вдосконалення роботи над вокально-хоровими навичками. Методика роботи над хоровою мініатюрою і твором з супроводом. Розвиток та закріплення в самодіяльному хорі основ співацької культури. Використання диригентом пояснювально-ілюстративного методу в репетиційній роботі з самодіяльним хором. Проведення занять зі співаком-аматором. Втілення образного змісту творів. Демонстрація виконавських якостей диригента. Підготовка звітної документації.	
	40	60	
7 семестр	Особливості репетиційного процесу в навчальному хорі. Плинність складу, щорічне його оновлення. Поєднання в роботі студентського хору навчальних і навчально-концертних функцій. Ознайомлення з методикою роботи керівника навчального хору, поточним репертуаром. Психологічна підготовка здобувача освіти до	Аналіз майстер-класів провідних диригентів-хормейстерів навчальних хорових колективів. Ознайомлення з методичними посібниками з розспівування, змістом, різним характером і видами вправ. Добір вправ для проведення розспіванок. Визначення основних рівнів	

Семестр	Види робіт, кількість балів за видами робіт		Бали
	контакту з навчальним хоровим колективом.	вивчення хорових творів (елементарного, фрагментарного, цілісного сприйняття). Підготовка звітної документації.	
	50	50	100
8 семестр	Демонстрація вокально-хорових вправ та пояснення до них. Самостійна робота здобувача освіти над творами: технічна (освоєння партитур у фортепіанному викладі, спів напам'ять хорових партій в ескізному і довершеному варіантах); творча (виконавський аналіз, розробка диригентського плану, оволодіння усіма необхідними засобами диригентської виразності). Виконання твору великої форми: гра в ансамблі з концертмейстером, диригування в класі у період перед репетиційної роботи з хором.	Створення детального плану вивчення твору на репетиціях з хором, позначення мети заняття, обсягу матеріалу. Робота над твором а cappella і твором із оркестровим супроводом, із солістом на початковому та завершальному етапах. Технічне освоєння творів мануальними засобами, вдосконалення роботи над елементами хорової звучності. Користування камертоном при співі а cappella. Організація генеральної репетиції. Концертний виступ. Підготовка звітної документації.	
	40	60	100

Критерії оцінювання знань здобувачів освіти

90 - 100 - А - відмінно:

знає специфіку роботи з дитячим, самодіяльним, навчальним хоровими колективами; на високому рівні проводить репетиційний процес і концертний виступ; бездоганно знає матеріал; чує і швидко реагує на помилки хору; демонструє артистизм, музикальність, психологічну підготовку до контакту з колективом; власна інтерпретація переконлива; кінцевий результат в роботі з хором досягнуто; надано щоденник практиканта та звіт практики.

82- 89 - В - добре:

знає особливості репетиційного процесу в різних за типами хорових колективах; демонструє якісну роботу над хоровим ансамблем, строем; володіє методами вокальної роботи, але, існує проблема співвідношення технічного і художнього в репетиційному процесі; на достатньому рівні користуються фаховою термінологією; демонструє досить виразне виконання творів; у концертному виступі в цілому реалізовані завдання попередньої роботи; звітна документація підготовлена і представлена в повному обсязі.

74 - 81 - C - добре:

добре підготовлений для роботи з хором матеріал; розроблений план проведення репетиції містить мету, обсяг матеріалу, облік часу; комплекс вокально-хорових вправ складений, але без систематизації; зауваження під час репетиційної роботи правильні, проте демонстрація голосом не завжди переконлива; наявні незначні недоліки в роботі над елементами хорової звучності; проявляє самостійність у репетиційному процесі; звітна документація відповідає програмним вимогам.

64 - 73 – D - задовільно:

програмний матеріал знає недоконало; демонструє формальний спів вокально-хорових вправ; повторює окремі музичні епізоди твору без пояснення причин; володіє певними диригентськими навичками, але виконує творів без емоційного наповнення; інтерпретація відсутня; щоденник та звіт практики оформлені недбало.

60 - 63 - E - задовільно:

передрепетиційну роботу проведено, але не за всіма видами; програмний матеріал напам'ять не знає; у вокально-хоровій роботі припускає суттєві помилки; непродуктивно використовує репетиційний час; не демонструє мотивації, стабільності та послідовності в роботі; щоденник та звіт лише частково висвітлюють діяльність практиканта.

35-59 - FX - незадовільно (з можливістю повторного складання):

непідготовленість здобувача освіти до практичних занять; неспроможність здійснювати діяльність, що відповідає програмним вимогам; у представленій звітній документації відсутні певні матеріали.

0 - 34 - F - незадовільно (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни):

суттєва непідготовленість здобувача освіти до проведення практичних занять; незнання навчального матеріалу; план практики не виконано; звітна документація не відповідає вимогам.

6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

- Бенч-Шокало, О. Г. (2002). *Український хоровий спів: актуалізація звичайної традиції*. Український світ.
- Бурбан, М. І. (Ред.). (2004). *Українське хорове виконавство*. (Ч. I). Вимір.
- Іванова, Ю. М. (2008). Психофізичний аспект роботи в дитячому хорі. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*, 1,2,3, 35-40.
- Іванова, Ю. М. (2003). Вокальне виховання в дитячому хорі. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*, 11, 120-127.
- Карпінєць, А. М., Виноградча, Д. В., Лебедкіна, І. Є. (2013). *Робота з самодіяльним хором*. Видавництво Ліра.
- Кириленко, Я. О. (2013). Функції творчої особистості диригента-інтерпретатора як основа хорової вистави. *Мистецтвознавчі записки*, 24, 105-112.
- Коновалова, І. Ю. (2020). Концертно-виконавська діяльність хору студентів Харківського інституту мистецтв імені І. П. Котляревського під керівництвом Ю. І. Кулика в художньому просторі 1960-1980 рр. У Н. А. Белік-Золотарьова, Н. М. Батовська (Ред.), *Диригентсько-хорова освіта: синтез території та практики* (с. 6-9). Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського.
- Костенко, Л. В., Шумська, Л. Ю. (2012). *Методика викладання хорового диригування*. НДУ ім. М. Гоголя.
- Костенко, Л. В., Шумська, Л. Ю. (2020). *Хоровий клас*. НДУ ім. М. Гоголя.
- Костенко, Л. В., Шумська, Л. Ю. (2013). *Хрестоматія з хорознавства*. НДУ ім. М. Гоголя.
- Кушка, Я. В. (2007). *Методика музичного виховання дітей*. «Нова книга».
- Леонтович, М. Д. (1989). *Практичний курс навчання у середніх школах України*. Музична Україна.
- Мархлевський, А. В. (1986). *Практичні основи роботи в хоровому класі*. Музична Україна.
- Михайлець, В. В. (2004). *Вокальна основна хорового мистецтва – історичний та теоретичний аспекти* [Автореф. дис. канд. мистецтвознавства. Одеська

- національна музична академія ім. А. В. Нежданової]. <http://referatu.net.ua>
- Муравський, П. І. (2014). *Моя хорова школа хорова* (Шокало, О. А., Ред.). Просвіта.
- Савельєва, Г. В. (2021). *Методика роботи з хором* (Ч.1). ХНУМ імені І. П. Котляревського.
- Савельєва, Г. В. (2021). *Методика роботи з хором* (Ч. 2). ХНУМ імені І. П. Котляревського.
- Серганюк, Л. І. (2015). *Методика аналізу хорових творів*. Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника.
- Стахевич, О. Г. (2020). *Основи вокальної педагогіки* (Ч. І). ХДАК – СумДПУ ім. А. С. Макаренка.
- Хлебникова, Л. О. (2006). *Методика хорового співу у початковій школі*. Навчальна книга – Богдан.
- Шип, С. В. (1998). *Музична форма від звуку до стилю*. Заповіт.
- Шумська, Л. В., Костенко, Л. В. (Ред.). (2023). *Українське хорознавство*. НДУ ім. М. Гоголя.
- Ярошенко, І. В., Серганюк, Ю. М. (2020). *Концептуальні особливості методики роботи з хором*. Білий Тигр.
- Ятло, Л. П. (2009). *Теорія та методика роботи з дитячим хором* (2-ге вид.). Видавництво Софія.

Рекомендовані інтернет-ресурси

Школа співу в мовній позиції Седа Рікса. URL:

<http://www.dmytromusic.org/Vokalistam.htm>

<http://www.youtube.com> - аудіо та відео матеріали

Диригентська техніка / <http://www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/kultura39/34.pdf>

<https://parafia.org.ua/biblioteka/kultura/spetsyfika-dyryhentskoji-interpretatsiji-u-horovomu-vykonavstvi/>

АРКУШ ОБЛІКУ ЗМІН ТА ДОПОВНЕНЬ

Дата внесення змін	Зміни / Доповнення	ПІБ, посада особи, яка внесла змін/ ДОПОВНЕННЯ	Дата	Узгоджено ПІБ	Посада	Підпис